

Хімич І.Ю.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ВИКЛАДАЧА В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ПЛАВАННЮ

У статті розглянуто значення та роль соціальних компетенцій викладача в процесі навчання плаванню студентської молоді. Фізичне виховання, зокрема плавання формує фізично-активну, здорову молоддь, яка відповідає сучасним вимогам суспільства. Виявлені основні чинники, які впливають на формування соціальних компетенцій. Проведена генеза поняття «соціальні компетенції», які імплементовані в навчальний процес плавання. Сформовані основні відмінності та окреслені шляхи вирішення нагальних проблем процесу фізичного виховання у вищих навчальних закладах України з точки зору формування профілю соціальних компетенцій викладача з плавання.

Ключові слова: соціальні компетенції, викладач, фізичне виховання, плавання, навчальний процес, студенти, мотивація.

Химич И.Ю. Значение социальных компетенций преподавателя при обучении плаванию. В статье рассмотрено значение и роль социальных компетенций преподавателя в процессе обучения плаванию студенческой молодежи. Физическое воспитание, в частности плавание формирует физически-активную, здоровую молодежь, которая соответствует современным требованиям общества. Выявлены основные факторы, которые влияют на формирование социальных компетенций. Проведена генезис понятия «социальные компетенции», которые имплементированы в учебный процесс плавания. Сформированы основные отличия и намечены пути решения насущных проблем процесса физического воспитания в высших учебных заведениях Украины с точки зрения формирования профиля социальных компетенций преподавателя по плаванию.

Ключевые слова: социальные компетенции, преподаватель, физическое воспитание, плавание, учебный процесс, студенты, мотивация.

Khimich I.J. The importance of social competence of the teacher in teaching swimming. The article describes the importance and role of social competencies of the teacher in the process of swimming training of students. Physical education, particularly swimming forms a physically active, healthy young people, which meets the requirements of modern society.

Physical education in European countries is characterized by a great variety of forms of physical activity and approaches to teaching. However, the focus remains on the needs and requirements satisfied the student as consumer of educational services. On the one hand, it is a challenge to classical education and a teacher who becomes a producer of educational services and on the other hand, students have already been motivated to physical education.

Have been demonstrated the main factors that affect the formation of social competence. Held the Genesis of the concept «social competence», which is implemented in the learning process of swimming.

Such approach requires awareness of student's needs, and above all socially necessary skills, knowledge, skills and abilities which are taken into account during the study. Such interaction and collaboration university-student-teacher, as stakeholders can create a synergetic effect in the education system.

Formed the main differences and the ways of solution of urgent problems of the physical education process in higher educational establishments of Ukraine from the point of view of the profile formation of social competence of the teacher of swimming.

Key words: social competence, teacher, physical education, swimming, learning process, students, motivation.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Зростаюча популярність занять з плавання змушує нас замислитися щодо визначення особливостей професійної підготовки і викладача з плавання, які необхідні в його роботі. Безсумнівно, однією з груп навичок, які повинен мати кожен викладач плавання-це соціальна компетентність. Такий вибір не повинен дивувати, тим більше, що викладачі з плавання – це професійна група, що має постійний контакт з іншими людьми. В науковій літературі підкреслюється «що людина – це соціальна тварина, і тому його відчуття щастя і повністю залежить від навичок ефективного спілкування з іншими людьми. Крім того, вся цивілізація заснована на людській здатності до співробітництва з іншими людьми і проведення спільних заходів. Люди нам потрібні для щастя і задоволення, ми також повинні знати, як з ними співпрацювати, якщо ми хочемо виконувати свої завдання на високому рівні» [5].

Відповідно можна зробити висновок, що робота викладача з плавання повинна ґрунтуватися на знаннях і вміннях, але не слід забувати і про роль викладача-вихователя. Тільки дидактик, який буде для молоді, наставником, авторитетом, порадником, своєрідним чемпіоном у своїй області, так і в повсякденному позі, може розраховувати на успіх [6]. Викладач – людина, яка може бути свого роду авторитетом перемикача при виконанні вправ і рухових навичок, а це буде, залежить тільки від неї самої. Це від нього залежить, чи буде група правильно брати активну участь у заняттях з фізичного виховання. Також важливо, щоб викладач мав компетенції, тобто диспозиції особистості, які обумовлюють ефективність виконання певних дій.

Стаття написана у відповідності з планом науково-дослідної роботи кафедри фізичного виховання факультету біо-медичної інженерії, КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань здоров'я, мотивації та фізичної культури

студентської молоді займаються науковці в сфері теорії та методики фізичного виховання, самовдосконалення, фізичного виховання студентської молоді такі як: О. Дубогай, О. Брейкіна, Н. Булгакова, М. Булатова, Т. Круцевич, Ю. Усачов, О. Тимошенко та інші [16].

Проте питанням професійного та особистісного розвитку викладачів з плавання відповідно до умов сьогодення, зміни технологій отримання та передання технологій в процесі взаємодії з студентською молоддю значно змінилися в останні роки потребують подальшого дослідження.

Формулювання мети та завдань роботи полягає у дослідженні та окресленні ролі соціальних компетенцій викладача та визначення їх ролі в процесі навчання плаванню студентів вищих навчальних закладів для поліпшення їх рівня фізичної підготовленості, здоров'я та мотивації.

Виклад основного матеріалу дослідження:

1. Поняття «компетентність» у спорті та фізичному вихованні студентської молоді

Відомо, що поняття соціальна компетентність – це деякі навички, особистісні, міжособистісні та міжкультурні та будь-які форми поведінки, які готують людину для ефективної і конструктивної участі в громадському та професійному житті. Виховання, а це один з основних показників роботи кожного вчителя. Здібності до професійної діяльності пов'язані з емоційною зрілістю, яка відповідає за самовладання, за підхід до учнів, за стиль життя викладача. Це надзвичайно важливо, так як викладач, зокрема з плавання є ідеальною моделлю для наслідування вихованцями. Саме викладач своєю поведінкою, зовнішнім виглядом й інтересами повинен створити на уроці приємну атмосферу, а далі «заражати» учнів спортом. Викладач стає наставником, вчителем, авторитетом молоді, а також радником, наставником і ментором. Чим більше буде рости авторитет викладача-наставника, тим більше шансів, що студенти здобудуть навички з плавання, а також їх особистий розвиток.

Чим насправді є компетентність у спорті? Міркування в цій області слід почати з того, що поняття «компетенція» походить від латинського слова *competentia*, що означає практична здатність, придатність, здатність до виконання чогось, якоїсь дії [7].

Компетенції – в наш час це слово ключ, які ми бачимо все частіше і частіше, в будь-якій області життя. Міркування в цій області слід почати з розгляду загального значення. Відповідно до тлумачного словника термін «компетенція – це область чітких знань, навичок або відповідальності» [12], однак у наступних виданнях поняття компетенції, визначає як сферу повноважень і прав, діапазон дій органу влади або підрозділу; діапазон чистих влади, навичок і відповідальності [Ошибки! Источник ссылки не найден.]. Не викликає, однак, сумніву в тому, що вказане визначення відноситься більше до юридичного розуміння цього терміна, і то не до кінця враховує соціальний контекст. Здається, що визначення Н. Король більшою мірою враховує соціальне значення цього терміна. На його думку, компетенції – це «(...) здібності в області знань, навичок і відносин, які забезпечують виконання професійних завдань на відповідно високому рівні, відповідно до стандартів, встановлених організацією для конкретної посади» [8]. Схоже визначення пропонують S. Whiddett та S. Hollyforde, на думку яких компетентність – це підготовка в галузі знань, навичок і підходів, що дозволяють виконувати професійні обов'язки на належному рівні [2]. Поняттю компетенції приписують, як правило, два значення. Прийнято розуміти його як: здатність ефективної реалізації визначених завдань, пов'язаних з роботою або досягненням бажаних, відчутних результатів та можливість реалізації конкретних моделей поведінки [2]. У свою чергу, поняття «компетентність» визначається як право, що надається для роботи, для прийняття рішення, має знання, кваліфікації для висловлення суджень і оцінок [2]. У той час як термін компетенція в загальному розумінні використовується для визначення такої ситуації, в якій якщо особа, належним чином вчинить певні дії, то за результатами цієї дії оцінюємо обізнаність виконавця [2]. У представленому понятійно-категоріальному дослідженні про компетенції в спорті, не включені всі дефініції, які тлумачать компетенції, а також процеси, які прямо чи опосередковано пов'язані з компетентним буттям. Варто, однак, вказати на характерні особливості компетентності. Їх співвідношення представляється наступним чином [3]: 1) компетенції мають суб'єктивний характер; 2) порівнювальні і вимірні; забезпечують ефективне виконання завдань на відповідному рівні, пов'язані з певною ситуацією; 3) мають різноманітний змістовний діапазон (залежно від змісту ситуації); 4) розкриття своїх можливостей у формі дій, що стимулюють не тільки в момент задачі, але і завжди щодо когось; 5) мають динамічний характер; їх розвиток ґрунтується на реконструкції (а не на заміну старих на нові); 6) вже сформовані системи компетенцій в якійсь мірі відображають стан професійної підготовки та напрям його вдосконалення; 7) вони мають можливість перенесення на інші поставлені ситуації.

Немає сумнівів, що в цьому випадку, компетентність можна виразити як показник ефективності всіх зроблених дій. В цьому місці варто, однак, звернутися до визначення складових елементів компетенції. У науковій літературі присутнє наступне твердження, що до компетенції включені знання, навички та досвід [7]. У цьому контексті знання, є складовою частиною компетенції – це повідомлення, отримані в ході процесу навчання. Навички слід визначити таким чином, що вони набулі в процесі дії в певній галузі [4]. У свою чергу, досвід – це не що інше, як навички, набуті на основі власного спостереження та переживання.

2. Соціальна компетентність – ключ до успіху

З поняттям «компетентність» тісно пов'язаний психологічний термін «соціальна компетентність». Він був вперше використаний в 1959 році. R. White, який займався питаннями впливу на навколишнє середовище [14]. Поняття соціальної компетентності найчастіше отожднюють з соціальними навичками. Через поняття соціальної компетентності розуміємо «здатність, наявність необхідних навичок для того, щоб надати бажаний вплив на інших людей в соціальних ситуаціях. Ці бажані впливи полягають на схиленні інших до купівлі, до науки, для відновлення психічного здоров'я» [1]. У класичному викладі Майкла Арелія, соціальні компетенції являють собою набір таких навичок, від яких залежить можливість адекватної реакції на конкретну соціальну ситуацію [15]. За виникнення, розвиток навичок спілкування, відповідають здібності, необхідні для обробки поведінкової інформації, які Арелій визначив як соціальний інтелект [14]. За допомогою соціальних компетенцій, ми можемо отримати уявлення про те, яку стратегію слід застосувати, щоб реалізувати власні цілі. Перераховує тут наступні

соціальні навички: 1) нагородження, тобто здатність надавати соціальні підкріплення, які впливають на збереження відносин, підвищення привабливості та дозволяють впливати на людину; 2) емпатія і навички прийняття ролей інших людей, які мають важливе значення, особливо в груповій роботі, у психотерапії і в міжособових стосунках різного рівня; 3) асертивність, тобто вміння захистити свої права без прояву агресії; 4) вербальні (особливо на абстрактному рівні) і невербальні; 5) соціальний інтелект та здатність вирішення проблем, важлива, особливо у випадку частого виникнення конфліктів (наприклад, на роботі); 6) вміння самопрезентації (особливо в професійних умовах) [15]

Варто згадати і про стосунки, на яких повинна будуватися робота викладача зі студентами. Партнерство в спорті згідно із загальним визначенням це «співпраця, взаємність, довіра і допомога». В The Encyclopedia Britannica, вид. з 1990 р., поняття Partnership (Партнерство), визначається наступним чином: «Партнерство, добровільне об'єднання двох та більше осіб з метою управління підприємством та розподілом його прибутку або збитків», тобто: «Партнерство, добровільний союз двох або більше осіб, метою якого є проведення заходу, а також розподіл його прибутків і збитків» [9]. Тільки, подана дефініція не може стосуватися до занять з плавання. Адаптувавши це визначення в контексті занять з плавання, необхідно зробити висновок, що метою спільного підприємства є досягнення ефекту у вигляді отримання теоретичних і практичних знань з плавання. Не викликає також сумніву, що заняття з навчання плавання будуються на основі добровільності вибору. Це тим більше важливо, тому що як викладач, так і його підопічний може прийняти рішення про встановлення співробітництва, так і його завершення. Вищесказане дає право прийняти тезу, що уроки плавання, це також відносини партнерства.

Крім того, викладач у своїй виховній роботі повинен прагнути до того, щоб студенти сформували в собі моральні цінності, вміння слухати інших і (що дуже важливо саме у плаванні) взаємодії. Студент, який краще опанував навички плавання повинен звертати увагу на слабо плаваючих, а в разі небезпеки швидше надати допомогу або викликати рятувальника. Студенти повинні під час занять вчитися поважати один одного, а також дбайливо ставитися до матеріальних речей, наприклад, обладнання басейну [6]. Вчитель, як партнер повинен вміти спілкуватися з підопічними. Виховання буде мало ефективним, якщо буде засновано на авторитетно-наказовій системі. Тим більше у плаванні головне – це довіра до викладача, бо страх паралізує навчання. Якщо природний страх перед водою буде посилено відсутністю довіри до викладача, це сприятиме тому, що дитина не навчиться плавати, а контакт з водою залишиться неприємним спогадом. З іншого боку, пам'ятайте, що правила безпеки в басейнах або у відкритих водоймах повинні ґрунтуватися на чітких правилах що можна, а чого немає. Роль вчителя – зробити так, щоб ці правила були для студентів, природні та зрозумілі [6]. Слід мати на увазі, що робота викладача повинна бути виконана з відданістю, з реалізацією певних високих положень. Не тільки умови, в яких проводяться заняття (наявність чи відсутність спортивного інвентаря), а саме взаємодія викладача й інтерес спорту в змозі зробити, щоб студент із задоволенням приходив на заняття і брати в них активну участь. Викладання спирається на знання та навички дидактика-педагога в галузі її передачі. Здатність проникнення в особистість учня, підготовка його розвитку, підготовка і використання знань з різних галузей науки, необхідні для роботи за фахом вчителя з плавання.

3. Соціальні навички, необхідні в повсякденній роботі

Можна ризикнути та заявити, що найбільше значення під час занять з плавання грають два аспекти соціальних компетенцій. Першим з них є вміння налагоджувати міжособистісні контакти.

На думку Е.Старосткі «в першу чергу слід було б згадати про взаємні пізнання і розумінні. Це включає можливість спостереження мінливих почуттів, настроїв. Відстеження потоку уявного або змін у поведінці іншої людини. Важливі тут також навички спостереження й оцінки своїх власних реакцій і поведінки в конкретних ситуаціях міжособистісного спілкування. Ситуацію, в якій контакт буде будуватися на відносинах допомоги, можна назвати ситуацією взаємного впливу та допомоги. Форма контактів з кимось, хто потребує допомоги, вимагає такого нашого відношення, яке зробить так щоб людина, що потребує підтримки, збільшила свою здатність самопомочі. Усвідомлення протиріч, і бажання досягнення взаємовигідних рішень в комунікації ми можемо визначити як спільне рішення проблем і конфліктів. Слід зазначити, що відкритість у спілкуванні з партнером має в даному випадку вирішальне значення. Удосконалення співпраці, угоди сприяють розвитку людини, реалізації її творчих можливостей, оптимізації у взаємному спілкуванні» [14].

Немає сумнівів у тому, що до основних обов'язків викладача фізичного виховання належить також стимулювання студентів до активної участі на заняттях, правильний вибір форм і методів практичних занять, а також управління взаємовпливом учасників один на одного та в команді. Тому дуже важливим елементом у роботі викладача фізичного виховання є вміння спілкуватися з людьми. Спілкування – це взаємна передача: інформації, умінь та навиків, понять, ідей, почуттів.

З точки роботи викладача, всі вони однаково важливі. Спілкування з підопічним здійснюється також за допомогою символів, створених за допомогою слова, звуків, зображень або дотиків. Хороший зв'язок існує тоді, коли вихідна інформація відправника відображає його намір, і, коли одержувач інтерпретує її у відповідності з намірами відправника. Спілкування – це не тільки слова, але і жести. Часто, проводячи заняття, ми забуваємо про те, що наша жестикуляція складається з невербальних сигналів, дотику і фізичного контакту, зовнішнього вигляду, голосу, відстань між співрозмовниками, погляд і обмін поглядів, положення тіла під час розмови, а також і організація навколишнього середовища. Викладач з плавання повинен мати міждисциплінарний досвід, бути націленим на людей позитивно, а також мати навички спілкування з іншими, а, насамперед, теоретичні знання. Повинен любити те, що робить, а своєю пристрастю заражати інших. Повинен керувати процесом навчання, і піклуватися про те, як підготувати фізичне і психічне здоров'я своїх підопічних. Покладений на нього обов'язок створення умов, що сприяють соціально-психологічному розвитку студентів і розвиток цінностей, характерних в спорті [10].

Другою важливою особливістю, якою повинен володіти викладач з плавання – це впевненість у собі. Салтер, який вважається творцем поняття асертивності визначив її як «здатність виражати емоції позитивні і негативні» [11]. Е. Starostka

крім того, вказує, що «поняттю асертивності в літературі надаються різні значення, але найчастіше в якості основи асертивності визначають вміння примирити власні і чужі соціальні потреби» [14].

Немає сумнівів, що саме знаходження цього своєрідного балансу буде сприяти реалізації заходів з плавання. Таке твердження мотивовано тим, що викладач з плавання не повинен будувати свої заняття на основі авторитетно-наказової системи. Зазначене визначення припускає, що, скоріше, впевненість у собі нерозривно пов'язана з необхідністю пошуку компромісу. Слід підкреслити також і те, що напористість не слід пов'язувати з критичністю, що з рештою вище зазначений погляд в повній мірі підтверджується.

Цю частину аналізу, варто закінчити тим, що на основі асертивності базується чотири типи поведінки. «Це вміння відмовляти, говорити "ні", здатність отримання прихильності в найближчому соціальному оточенні, здатність вираження як негативних, так і позитивних почуттів і здатність ініціювати, підтримувати та організовувати бесіди» [11, 14]. Перераховані види поведінки, які стосуються асертивності відзначають, що впевнені відношення сприяють створенню авторитету викладача з плавання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Питання та значення соціальних компетенцій під час роботи викладача з плавання мають вплив на вибір професії, виявлення та самореалізації в роботі особистості викладача. Це фактори, які можуть позитивно впливати на використання наявних компетенцій. Немає сумнівів, що відсутність навичок спілкування викладача з плавання, якщо не неможливим, то принаймні істотно ускладнює досягнення мети занять з плавання. Таке твердження випливає з того, що без умінь налагоджувати правильні відносини, соціальні зв'язки між викладачем заняття, й його підопічним будуть порушені, а це умова *sine qua non* для досягнення мети, якою є придбання теоретичних знань і практичних умінь та навичок плавання.

Подальшого вивчення вимагають дослідження в площині систематизації сукупності методів та інструментів процесу формування спеціальних умінь та навичок плавання у студентської молоді в залежності від соціальних компетенцій викладача.

Література

1. Argyle, M., Psychologia stosunków międzyludzkich, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
2. Filipowicz, G., Zarządzanie kompetencjami zawodowymi, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.
3. Furmanek W., Kompetencje-próba określenia pojęcia, Edukacja Ogólnotechniczna 7, 1997.
4. Górniak J. (red.), Kompetencje Polaków a potrzeby polskiej gospodarki, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa – Kraków 2014.
5. Johnson, W. D., Podaj Dłoń. Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości, Warszawa 1992.
6. Kalinowska A., Kim powinien być instruktor pływania, <http://portalaktywni.com/aktualnosci/kim-powinien-byc-instruktor-plywania/> 2008.
7. Krajewska A., Kompetencje społeczne i personalne, Ekonomik, Warszawa 2015.
8. Król, H., Podstawy koncepcji zarządzania zasobami ludzkimi. W: Zarządzanie zasobami ludzkimi. H. Król, A. Ludwiczynski (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
9. Marchwinski J., Definicja partnerstwa, <http://jerzy-marchwinski.blogspot.com/2014/04/definicja-partnerstwa.html>, 2014.
10. Otrębski W. i Rutkowska K., Kompetencje społeczne instruktorów sportu, Studia z psychologii w KUL. Tom 13, red. P. Francuz, W. Otrębski, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2006.
11. Sęk, H. (1988). Rola asertywności w kształtowaniu zdrowia psychicznego. Ustalenia teoretyczne i metodologiczne. "Przegląd Psychologiczny" 3.
12. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та інші ; Акад. наук Укр. РСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] : близько 250 000 сл. / авт. проекту та голов. ред. : В. Т. Бусел. - К. : Перун, 2005. - 1719 с.
14. Starostka E., Kompetencje społeczne, a możliwości interpersonalne, <http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=254>, 2015.
15. Terelak, J., Psychologia stresu, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2001.
16. Хіміч І.Ю. Формування спеціальних умінь та навичок студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання оздоровчого плавання: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / І. Ю. Хіміч ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. –К., 2011. – 19 с.

Хлус Н.О.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

ВИКОРИСТАННЯ ФІТБОЛ-АЕРОБІКИ В КОРЕКЦІЙНО-ОЗДОРОВЧІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Тільки в русі і через рух дитина розвивається,
влізнає світ у його багатогранності,
набуває нових умінь, гартує тіло.*

Ян Амос Каменський

У статті розглянуто особливості використання фітбол-аеробіки в корекційно-оздоровчій роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Встановлено, що використання в закладі дошкільної освіти здоров'язбережувальної технології – фітбол-аеробіки сприяє оптимізації рухового режиму дошкільника, системному підходу до формування у